

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

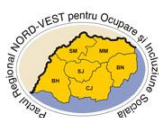
Nell-Breuning-Haus (Editor)

Introduction to the Topic Radicalization and Prevention

- *Slovenian Language*

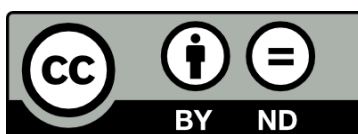
Project Safety and Diversity in Europe

Efficient Qualification Modules for Prevention of Radicalisation for apprentices and staff
of private security services in Europe

THE SECURITY
INSTITUTE

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the view only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Predgovor

Naj gre za varovanje begunskih centrov, delo varnostnih služb, za varovanje dogodkov ali javnih zgradb, kot so šole in bolnišnice - na vseh teh območjih je velika verjetnost sporov, diskriminacije in nasilja, kar od varnostnega osebja zahteva široko paleto različnih kompetenc: mednje spadajo izurjene veščine mediacije in de-eskalacije, visoka sposobnost nadzora čustev v konfliktnih in kritičnih situacijah, kot tudi **osnovni demokratični pristop**, ki temelji na **enakosti** vsakega človeka. Poleg tega je za resnično racionalen odziv med delom potrebno zelo dobro poznavanje samega sebe in izurjeno prepoznavanje lastnih predsodkov in notranjih predstav. Vse te osebne kompetence - poleg tehničnih - so predpogoj za izjemno kakovostno delo in morajo biti del splošnega konsenza med ponudniki in uporabniki varnostnih služb. Vendar je hkrati pogosto prisotno veliko nesorazmerje med pričakovanji glede kakovosti zasebnih varnostnih služb in pripravljenosti, da se takšno storitev nagradi v tolikšni meri, kot bi to bilo potrebno za dejansko financiranje povsod potrebnih kvalifikacij. Program Evropske komisije Erasmus + te težave v okviru dvoletnega projekta seveda ne more odpraviti. Vendar lahko nudi podporo podjetjem, tako da je v okviru projekta mogoče razviti osnovno izobraževanje za operativno varnostno osebje s pomočjo spremljevalnega priročnika za izobraževanje. Ta priročnik za izobraževanje lahko prenesete s spletnega mesta www.nbh.de. Pod vtisom trenutnih dogajanj v Evropi na področju desnega populizma in tudi islamizma se projekt tematsko osredotoča na preprečevanje radikalizacije. Izobraževanje, ki ga nudi priročnik, vzpostavlja zaščitne okvirje na ravni primarne in sekundarne preventive¹ ter se pri tem predvsem osredotoča na preprečevanje družbene diskriminacije, tako da spodbuja razbijanje predsodkov, prepoznavanje lastnih nezavednih predsodkov in še posebej poudarja fleksibilizacijo kognitivnih struktur ter poskuša razbijati bipolarne miselne vzorce. To med drugim doseže z medkulturnim učenjem, metodami, ki obravnavajo nezavedne predsodke in merila v zvezi z vrednotami, pa tudi s poročili o državah, iz katerih je v Nemčijo trenutno prispelo še posebej veliko migrantov. Po merilih, ki jih določa Beutelbacher Konsens (Beutelsbachško soglasje), so te države predstavljene večplastno in kontroverzno, kar ne dovoljuje preprostega zaključka, da

---

¹ Primarna preventiva je namenjena preprečevanju radikalizacije in deluje profilaktično. Profilaktično deluje tudi sekundarna preventiva, vendar se ta bolj osredotoča na rizične skupine. Izraz »terciarna preventiva« vključuje prizadevanja za oddaljevanje od ideologij in/ali skupin, za deradikalizacijo in tudi za preprečevanje stopnjevanja sporov in uporabe nasilja v primeru že izpostavljenih oseb.

je nekaj dobro ali slabo. Poleg tega se je treba v okviru sestavnega dela izobraževanja po potrebi spoprijeti tudi z ekstremistično propagando s področja rasizma in desničarskega ekstremizma ter islamizma. To seveda služi – tudi – za prepoznavanje morebiti že radikaliziranega osebja. Nenazadnje si podjetje ne more izbrati, ali bo delovalo samo na ravni primarne in sekundarne preventive ali morda terciarne preventive. Poleg tega izobraževanje vsebuje napotke za vzpostavljanje vključujočih identitet, za oblikovanje medskupinskih stikov in dela v različnih ekipah, pa tudi za krepitev tolerantnosti do nejasnosti in empatije.

Ta brošura dopolnjuje izobraževanje in zaokroži okvir za preprečevanje radikalizacije in intervencije, tako da pomaga razumeti radikalizacijo na način, ki omogoča zaznavanje in ukrepanje v primeru znakov začetka ali celo napredne radikalizacije - preden pride do kaznivega dejanja. V priročniku za izobraževanje je treba izrecno poudariti opise znakov in kazalnikov specifičnih za pojave, saj brošura vsebuje več informacij o dejavnih tveganja v okviru postopkov radikalizacije in tudi nekatere izbrane zaščitne dejavnike.

V poslovnem kontekstu preprečevanje radikalizacije vsekakor ni podvig, ki bi ga bilo mogoče zagotoviti zgolj z usposabljanjem. Hkrati pa je ravno poslovni kontekst tisti, pri katerem so stalni ukrepi veliko uspešnejši, kot pri mnogih preventivnih projektih: ljudje večji del življenja preživijo v podjetju, ki jih spremeni v najpomembnejše predmete socializacije – dobre ali slabe. Vsakodnevna poslovna in vodstvena kultura, s katero se lahko zaposleni poistovetijo in jo zaznamuje vzajemno priznavanje, sprejemanje in spoštovanje raznolikosti, ki omogoča plodne stike med različnimi skupinami in mnenji, nedvomno ponuja najboljši in najbolj trajen okvir za preventivno delo. Usposabljanja predstavljajo pomemben in nujen pripomoček, vendar ne morejo nadomestiti vsakodnevnih praks sprejemanja, raznolikosti in strpnosti v podjetjih.

I Radikalizacija – večplasten postopek

Izraz »radikalizacija« opisuje postopek usvajanja ekstremističnih ideologij in prepričanj, ki je kompleksen in zapleten.² Čeprav različni stopenjski modeli prikazujejo stopnje radikalizacije, ne podajo logične ali točno določene poti, ki je vodila v radikalizacijo. Dejavniki, ki so vpleteni v radikalizacijo skupin ali posameznikov, lahko temeljijo na individualnih, skupini specifičnih, medčloveških, strukturnih, zgodovinskih ali kulturnih vzrokih. Nekje vmes pa so ideologije, ki povezujejo osebe in skupine ter ustvarjajo skupno identiteto (ingroup). Njihova propaganda in miti dajejo posamezniku, kot članu bistveno pomembnejše družbene skupine, občutek lastne vrednosti, in, odvisno od stopnje radikalizacije, opravičujejo nasilje proti sovražnikom (outgroup). V najbolj izraženi obliki je naloga posameznika ta, da oblikuje ultimativno (kolektivno) identiteto: lasten pluralizem se od lastne družbene identitete loči zaradi dominantne družbene kategorije (na primer pripadnost veri, etničnemu poreklu), ki zasenči vse ostalo in ki jo v primeru dvoma spremlja boj proti pluralnosti v družbi - ali z napadi na osebe iz skupin, ki nimajo vrednosti outgroup(e), ali celo z bojem proti »sistemu«, ki se zavzema za to pluralnost. Če povzamemo, so naslednji dejavniki tisti, ki lahko spodbudijo radikalizacijo:

1. osebna dispozicija: radikalno razmišljanje v smislu osebnostnih lastnosti, kognitivne sheme in afektivna stanja, nasilna preteklost itd.
2. družbeni okoljski dejavniki: priložnostne strukture in storitve v soseski, dinamika homogenizacije in radikalizacije v radikalnih skupinah ali razvoj v smeri radikalnih skupin, osebne pripadnosti, kulturna socializacija (npr. socializacija v patriarhalnih in/ali avtoritarnih družbah ali strukturah).
3. družbene - domnevne ali resnične - strukture nepravilnosti in aktivacij čustev, kot je jeza (v povezavi z osebnostno dispozicijo in afektivnimi stanji, omenjenimi pod točko 1).

Vse omenjene točke se med sabo prepletajo in v radikalizacijo nikoli ne vodi le ena izmed njih. Seveda je osebna dispozicija izjemno pomembna, vendar se radikalizacija običajno pojavi v skupinah ali prek tesnih socialnih odnosov. Svojo vlogo imajo pri tem tudi družbeni motivi, na primer dinamika distanciranja in radikalizacije znotraj skupin. Krivične izkušnje - ali resnične ali domnevne *v začetku* ni pomembno -

---

² Tukaj gre za sociološki pojem radikalizacije. Tega je treba razlikovati od pojma radikalnosti, kot ga razume in uporablja Ustava. Ustava pod pojmom radikalnosti razume legalen način za doseganje sistemskih sprememb in s tem pojem loči od ekstremizma, ki je z ustavnega vidika način za preobrnitev sistema.

lahko vedno vodijo v radikalizacijo, če so umeščene v kontekst skupine («Mi, Nemci«, «Mi, muslimani») in je situacija interpretirana kot politični boj. Pri čemer različne ideologije ponujajo ideološke vzorce.³ Tako je mogoče na primer desni ekstremizem in islamizem, kljub vsem njunim razlikam, definirati kot združitev idej o neenakosti in sprejemanju nasilja. Takšna ideologija deluje kot mit, ki upravičuje nasilje, in na katerega koncu čaka utopični svet odrešitve (uma v kalifatu, brezrazredna družba, čista ali čistokrvna družba itd.). Trditev, da je rasizem, »ko potrebujem druge kot ogledalo svoje večvrednosti«, je mogoče prenesti tudi na druge ekstremistične ideologije. Konec koncev gre vedno za potrebo posameznika po pozitivni družbeni identiteti.

I.I Osebnostna dispozicija

S kriminološko-forenzičnega vidika je treba poudariti, da ekstremizem ni bolezen, kar seveda ne pomeni, da med ekstremisti ni bolnikov, ki sprejemajo ali so pripravljene na nasilje. Vendar lahko govorimo o radikalni *miselnosti*, ki opisuje določene kognitivne vzorce razmišljanja, pa tudi osebnostne lastnosti ter afektivna stanja. Saimehova v svojem prispevku »O pomenu mejne osebnostne motnje za psihodinamiko fanatizacije in radikalizacije« izpostavlja: »Mehanizmi, s katerimi delujeta radikalizacija in fanatizacija, kognitivni vzorec, ki je prisoten pri demoniziranem razmišljanju (...) ustvarjanje sovražnih slik, lahko (...) na nivoju mejne strukture kot folija prekrivajo osebnostne strukturne posebnosti oseb z antisocialnim osebnostnim stilom«. ⁴

Govorimo lahko torej o nekakšnem mentalnem ujemanju.

Med osebami, ki bi morebiti bile pripravljene uporabiti silo (in s tem v podjetjih predstavljajo osebe z visokim tveganjem), po teoriji »violent true believers« (nasilni pravi verniki) obstajajo različni tipi, od katerih primere predstavljamo v nadaljevanju⁵. Analiza tipov ekstremističnih nasilnih kriminalcev je nujna, saj te tipologije pokažejo, da igra ideologija kot takšna pri mnogih – ne vseh – zločincih zgolj manjšo vlogo. Identifikacija posameznikov samo na podlagi ekstremistične propagande določene

---

³ Seveda to ne pomeni legitimnega upora ali civilne nepokorščine proti krivičnim strukturam. Te oblike upora želijo odpraviti resnično krivico in na primer spodbujajo vzdrževanje pluralistične podobe države. Tem gibanjem motivacijo predstavlja enakost in svoboda vsakega državljana.

⁴ Saimeh, Nahlah (2017): str. 213

⁵ Za podrobnejši vpogled v profiliranje po teoriji Violent True Believers priporočamo knjigo avtorjev Meloy, J. Reid in Hoffmann, Jens (2013): International Handbook of Threat Assessment.

ideologije lahko vodi do mrtvih točk in neprijetnih presenečenj. Naslednji tipi bi vas morali spodbuditi, da ste pri določenih osebah in obnašanju npr. bolj pozorni:

1. Neomajen tip / Unwavering

Ta tip predstavlja zaprto ideologijo z absolutnim vsiljevanjem resnice. Globoko je prepričan v svojo popolnost in ima velik delež narcističnih osebnostnih lastnosti, kot tudi občutek, da je del nečesa večjega (pogosto: samega sebe vidi kot učenjaka). Na splošno ima ta tip višjo ali univerzitetno izobrazbo – tudi oziroma vsaj ideološko – in v skupinah redno zaseda ključne funkcije. Pri tem tipu je dobro imeti osnovno znanje o ekstremistični propagandi dane ideologije, kot je opisano v priročniku za izobraževanje (na primer poglavje o islamizmu). Znana primera tega tipa sta med drugim Osama bin Laden ali Anders Breivik.

2. Pridruženi tip / Affiliative

Ta tip predvsem hrepeni po družbeni povezanosti in priznanju, je čustveno odvisen od drugih in je zaradi svoje zvestobe do skupine pripravljen na kocko postaviti tudi svoje življenje. Ta tip se nagiba k temu, da idealizira vodje ideoloških skupin.

3. Oportunistični tip / Opportunistic

Ta tip svojo dodano vrednost najde kot član ekstremistične skupine predvsem pri obetu slave, moči in bogastva. Na prvo mesto postavlja pozornost in priznanje, ki jih prejema od tretjih oseb, medtem ko je ideologija zanj sekundarnega pomena. Osebe tega tipa so pogosto karizmatične. Znan primer je Andreas Baader iz leve radikalne Frakcije rdeče armade, ki je imel kriminalno preteklost, je bil zloglasen prevarant, izjemno narcističen, sebičen in nasilen. »Za B. sta RAF in levičarski terorizem predstavljala predvsem ogromen egotrip: najboljša priložnost, ki jo bo kdaj koli dobil, da sprosti svoje primarne občutke moškosti – vključno s svojo seksualnostjo – in se pri tem počuti dobro. Če bi v tistem času obstajala Islamska država, kdo ve, če si ne bi namesto tega pustil rasti dolge brade in se z ukradenim športnim avtomobilom odpeljal Rakko?«⁶

4. Kriminalni tip / Criminal

Washington Post je marca 2016 objavil naslov »Today's new terrorists were radical before they were religious« (Novi teroristi današnjosti so bili radikalci, preden so postali verniki), ki se je nanašal na brata, ki sta v Bruslju načrtovala teroristični napad. Imela sta zločinsko preteklost brez vsakršne verske

---

⁶ Neumann, Peter (2016): Teror je med nami. Džihadizem in radikalizacija v Evropi.

povezave. Ta izjava se prav tako nanaša na desničarski ekstremizem. Znani primeri iz neonacistične skupine NSU so Uwe B, Holger G in Beate Z., pa tudi – z nekoliko drugačnim profilom – Ralf W. in André K.: vse omenjene osebe so postale opazne izključno zaradi svojih kriminalnih dejanj in uporabe nasilja.⁷ Ideologija deluje kot instrument za upravičevanje nasilja in poleg tega omogoča moralno krepitev deviantnega obnašanja. Pri neonacistični skupini NSU je še posebej opazna vloga desničarskih ekstremističnih struktur, ki so bile prisotne v bližnji okolici. Eden ali drugi desničarski terorist bi bil verjetno dojemljiv tudi za katero od drugih ekstremističnih ideologij. Pri aktualnih oblikah desničarskega terorizma je izstopa propaganda vigilantov, ki jemljejo pravico v svoje roke v imenu ljudstva in jo opravičujejo s tem, da gre za »za zaščito domovine«. Agresijo usmerjajo predvsem proti šibkim skupinam in v prvi vrsti ne vedno proti državi. V spektru islamističnih dejanj bi bil znan primer Anis A., ki je izvedel atentat na berlinskem božičnem sejmu.

5. Agresivni-k maščevanju nagnjeni tip / Betrayer

Pri tem tipu igrajo veliko vlogo resnične ali domnevne krivične izkušnje, ki so delovale tudi kot narcistična žalitev. Ta tip je besen in agresiven, vendar se izogiba neposredni agresiji, ampak jo izživlja bolj v obliki prevare. Običajno ima slabo samozavest, vendar navzven deluje agresivno.

6. Odraščajoči tip / Fledgling

Osebe v adolescenčni krizi predstavljajo splošno skupino tveganja. Islamistična skupina ali mnoge salafistične skupine z razlogom nagovarjajo mladostnike, še posebej – vendar ne le (!) – moške. »V primeru mladih in v tem času tudi otroških kandidatov za teroriste gre za vse več oseb, ki nikakor ne izhajajo iz posebej verskih družin, ampak so radikalizirane z zavestno razmejitvijo od sveta odraslih in od starševskega odnosa, ki velja za prešibkega.«⁸

»Fundamentalistični teroristi pogosto izhajajo iz domov, ki so se odprli Zahodu. (...) Njihovi napadi so usmerjeni proti Zahodni kulturi, v katero so se želeli integrirati, vendar niso uspeli doseči zadovoljive integracije.«⁹

Ti na kratko opisani profili storilcev so pomembni za obvladovanje groženj v podjetjih in za prepoznavanje tveganih oseb ter za razširitev pogleda, saj zelo jasno kažejo, da

⁷ Quent, Matthias (2017): Akterji desničarskega terorizma: potek radikalizacije v kompleksu NSU.

⁸ Saimeh, Nahlah (2017): O pomenu mejne osebnostne motnje za psihodinamiko fanatizacije in radikalizacije. Str. 2017

⁹ Vinnai, G. (2006): Sla po nasilju. Socialna psihologija pripravljenosti za vojno in terorizma. Str. 7-29

ideologizacija mnogih potencialnih storilcev sploh ni posebej globoka. Prav tako si je pomembno ogledati osebe s tako imenovanim »avtoritativnim značajem«, ki ga označujejo konformizem, podložnost in narcistična identifikacija z glorificiranimi sadističnimi avtoritetami. Razmišljanje teh posameznikov je izrazito bipolarno (dobro-slabo, prav-napačno, črno-belo), kar znova predstavlja veliko ujemanje z ekstremističnimi ideologijami.

Vedno znova ima pomembno vlogo tema socialne identitete: »Ekstremistično naravnane osebe so motivirane, da same sebe predstavijo in prikažejo tako, da jim ekstremno sporočilo daje varno in stabilno samopodobo«. ¹⁰ Radikalizirani storilci se imajo za junaško avantgardo za resnico in plemenito stvar. Radikalne skupine vzpostavijo resnično kulturo iz propagande in mitov, ki jo izražajo skozi glasbo, simbole, pravila in obrede. Posameznik je vse bolj depersonaliziran, identiteta posameznika vse bolj izginja za skupno socialno identiteto. Vse to zahteva konformizem, poslušnost in podreditev avtoriteti.

I.II Družbeni okoljski dejavniki

Kot je bilo jasno že iz biografskih primerov, igrajo odločilno vlogo družbeni okoljski dejavniki. Mednje spadajo:

a) medosebni odnosi (prijatelji, partner, družina): z upoštevanjem socialnih potreb ljudi moramo v zvezi z opisanimi tipologijami tukaj omeniti »violent true believers«. Iz izkušenj vemo, da ti odnosi delujejo tudi na daljavo.

b) medskupinska identifikacija in dinamike v skupini: iz raziskav postopkov radikalizacije je zdaj že znano, da gredo člani ekstremističnih skupin skozi dolg in postopen proces socializacije. V primeru, ko pridejo osebe v stik z ekstremističnimi skupinami, je na začetku najpomembnejše vzpostavljanje osebnih odnosov. Praviloma jih v organizacijo postopoma uvede mentor. Do odločilnih korakov za radikalizacijo lahko pride tudi šele po priključitvi v skupine. Ta dolg, postopen proces je namenjen temu, da nekdanji člani radikalnih skupin ne morejo odgovoriti na vprašanje: »Kdaj so se radikalizirali?« Odklon od splošnih norm je pri vpletenih akterjih skoraj neopazen. Clark McCauley ta počasen pojav imenuje »Slippery Slope«. Poleg tega skupine na

---

¹⁰ Zick, Andreas (2017): Ekstremistične predstavitve: elementi in poti postopkov radikalizacije in deradikalizacije. In: Böckler, Nils & Hoffmann, Jens: Radikalizacija in teroristično nasilje. Perspektive iz obravnavanja primerov in obvladovanja groženj.

splošno vzpostavijo homogena mnenja in razkole – če so pogoji za to primerni. Tako skupinski pogovori med enako mislečimi pogosto vodijo v opazen odklon mnenja skupine od mnenja večine. Pri tem so vedno najbolj vplivni tisti akterji, ki se najbolj brezkompromisno zavzemajo za mnenje skupine. Bolj zmerni člani se ali približajo radikalnim mnenjem ali pa zapustijo skupino. Oba pojava sta še posebej učinkovita, če stvar velja za še posebej pomembno, npr. varovanje gozdov, vendar vloženi trud ni obrodil sadov. Sredstva za doseganje cilja ali ciljev postajajo vse bolj brezkompromisna in nedemokratična, dokler jih ni več mogoče uskladiti s pluralističnimi mnenji in metodami liberalne demokracije. Kot primer tega McCauley omeni podpornike gibanja SNCC (Student Non-Violent Coordinating Committee - Študentski nenasilni koordinacijski odbor), ki so se v 60. letih 20. stoletja sprva pojavili kot zelo zmerni in zvesti ustavi. »Šest let kasneje so širili idejo o »Black Power« in pozivali k oboroženemu boju proti belcem.«¹¹

c) priložnostne strukture: v tem primeru naj znova omenimo biografske primere iz poglavja 1.1 Osebnostne dispozicije. Glejte na primer priložnostne strukture iz okolja NSU. Saimehova izpostavlja naslednje: »Izbira ekstremistične ideologije je včasih odvisna tudi od tega, kateri radikalizacijski sferi uspe dostopiti in katera radikalna ali ekstremistična ideologija sovпада z zgodovinskim, socio-političnim kontekstom.«¹² Če povzamemo, je radikalizacija vedno skupinski proces, saj izkorišča socialno identiteto, definira »in-group« in »out-group« odnose jasno določa, kdo oz. katere socialne skupine so sovražniki ali prijatelji. Bistvo je vedno v identiteti skupin in socialnemu samoumeščanju. »Celo radikalizacija posameznikov je podvržena vplivom ekstremističnih skupin, na primer oblikam komunitarizacije, družbam ali veram, s katerimi se ljudje v procesu radikalizacije identificirajo in za katerih ekstremistične cilje se zavzemajo.«¹³ Ker je radikalizacija tudi družbeni proces, ki se praviloma odvija v skupinah, je pri pojavu ekstremističnih teženj v podjetju jasno, da bo lahko prišlo do vpliva na ostale osebe.

---

¹¹ McCauley, Clark, Moskalenko, Sophia (2011): Kako in zakaj ljudje postanejo radikalni? Mehanizmi radikalizacije posameznikov in skupin. In: LpB Baden-Württemberg (2011): Državljeni v državi. Radikalizacija in terorizem na Zahodu.

¹² Saimeh, Nahlah (2017): O pomenu mejne osebnostne motnje za psihodinamiko fanatizacije in radikalizacije. Str. 207 In Böckler, Nils & Hoffmann, Jens: ibidem.

¹³ Zick, Andreas (2017): Ekstremistične predstavitve: elementi in poti postopkov radikalizacije in deradikalizacije.

I.III Družbene – domnevne ali resnične – strukture krivičnosti

V številnih biografijah ekstremistov opazimo obdobja neuspeha, kot so na primer težave v šoli, obdobja nezaposlenosti in splošno nagnjenje h kriminalnemu obnašanju oziroma vsaj kriminalne faze. Desničarski ekstremisti ali celo islamistične ideologije ljudem nudijo celostno razlago njihovega neuspeha. To še posebej velja za desničarski ekstremizem. Ideologija ne prikaže lastne biografije kot osebnega neuspeha, ampak vzpostavi stabilnost in občutek lastne vrednosti. Znova so pri tem odločilnega pomena zgoraj omenjene strukture, saj lahko tako desničarski kot levičarski ekstremisti in islamistične ideologije z njimi opravičujejo svoj neuspeh. Hkrati opravičujejo in povečujejo nasilje pri osebah, ki so zaradi vzgoje ali socializacije nagnjene k nasilju. »Radikalizirane osebe sebe doživljajo kot prikrajšane v primerjavi z domnevno privilegiranimi osebami. Imajo se za žrtev sovražne in »nepravične« družbe, družbe, ki jo »napajajo« sovražne sile, ki je domnevno »obolela« zaradi tega »napajanja« in za katero ozdravitev je nujno potrebno radikalno zdravljenje, ki bo odstranilo tiste zle sile, ki so odgovorne za vso zlo. Takšno radikalno zdravljenje običajno zahteva »žrtev« posameznika in »trud« (»džihad«), katerega nagrada po uspešnem boju je čisti družbeni in svetovni red«. ¹⁴

II Pristopi k obrazložitvi in preprečevanju

Zmožnost radikalizacije izhaja iz dejstva, da je človek družbeno bitje: ima potrebo po pripadnosti drugim ljudem in tudi »svoji skupini«, oziroma »svojim skupinam«, če se izrazimo nekoliko manj radikalno. Te skupine lahko izvirajo iz neposrednega okolja ali pa so socialni konstrukt oziroma namišljene in dajejo človeku namen, ki ga potrebuje v življenju. Težko postane takrat, ko ena družbena identiteta vse ostale potisne v ozadje, si jih podredi ali zasenči, takrat ko nedoslednosti v smislu, različnosti in protislovij ni mogoče prenašati ali potrpeti, in ko potreba po konsistenci in nedvoumnosti prevlada in želi biti uveljavljena. Pri 6-stopenjski radikalizaciji po modelu R. Eckerta¹⁵ začetnemu občutku razdraženosti in motnji zaradi tujosti sledi še 5 stopenj vse do zadnje stopnje ekstremizma, pripravljenega na nasilje, ki se izrazi v

---

¹⁴ Saimeh, Nahlah (2017): Str. 2016)

¹⁵ Eckert, R (2013).: Radikalizacija – sociološki vidik. In: APuZ. Iz politike in zgodovine: deradikalizacija.

boju za idealno družbo (kot npr. uma ali arijska nacija itd.). Želja po ali spodkopavanje pripadnosti s strani domnevnih tujcev je odvisna od dispozicije na različnih lestvicah destruktivne obrambe tega tujega občutka. Pojasnjevalni vzorec za to shemo radikalizacije predstavlja teorija relativne revščine.

II. I Relativna revščina

Relativna revščina pomeni, da ima oseba – kot posameznik, pa tudi kot član neke družbene skupine - občutek, da ima manj, kot ji pripada. V tem primeru se v ljudeh lahko rodijo močna čustva, kot sta jeza ali gnev, kar lahko posledično sproži tudi kolektivno ravnanje. Relativna revščina je predvsem rezultat družbene primerjave, vendar lahko nastane tudi npr. zaradi primerjav z (idealizirano) preteklostjo. Odločilni dejavnik je občutek neupravičene, torej neutemeljene, kolektivne prikrajšanosti. V primeru, ko postane poziv za omejevanje priseljevanje glasen, pogosto slišimo utemeljitev: »kradejo nam delovna mesta«. Kolektivno gibanje izhaja iz viktimizacije. Ta je lahko resnična – kar pogosto tudi je – ali samo domnevna. Odločilnega pomena so zahteve (in seveda sorazmernost sredstev), ki izhajajo iz resnične ali domnevne prikrajšanosti. Zahteva po enakopravni zastopanosti v pluralistični družbi je v primeru dejanske marginalizacije razumljiva. Konec koncev gre pri tem za najpomembnejšo zavezo odprte družbe, ki ne gre z roko v roki z absolutizacijo družbene kategorije (kot je na primer musliman, kristjan, Kurd itd.), kot tudi njenimi vrednotami in smislom. Družbena skupina, ki zahteva državo pod okriljem družbene kategorije in hkrati določa svoje absolutne vrednote, ne sledi cilju, ki je združljiv s svobodno, demokratično ureditvijo z zaščito vseh osebnostnih pravic in pravic posameznikov, ampak si za cilj zastavlja totalitarno utopijo.

II.II Predsodki, stereotipi in organizirano sovraštvo (gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit - GMF)

Človek svoje vtise pogosto razvršča v skladu z nezavednimi miselnimi vzorci in odmisli na videz nepomembno. Torej uporablja predsodke. K tem kategorijam spadajo tudi družbene kategorije, v katere ljudje razvrščajo sebe in druge in jih s tem omejujejo -

na primer pri nas prevladujoča bipolarna delitev med moškim in žensko.

Kategorizacije v lastno in tujo skupino so vedno pomembno izhodišče za razvoj družbene identitete. V kategorijo povezana in družbeno veljavna prepričanja o članih določene družbene kategorije imenujemo stereotipi. Njihov namen je ta, da ljudem omogočijo, da sodijo, in predvsem ocenjujejo, tudi če o osebi nimajo nobenega drugega podatka, kot le tistega, v katero kategorijo spada. Povezani so z vedenjskim pričakovanjem, ki nam omogoča socialen stik z osebo in oblikovanje predstav, kakšno naj bi bilo potem ustrezno obnašanje do nje. Stereotipi so rezultat adaptivnega procesa samokategorizacije in odločanja. Pri tem je vsebina odvisna od konteksta in spremenljiva in ne sledi določeni predlogi. Zaradi te odvisnosti od konteksta stereotipi temeljijo na medskupinskih procesih in niso rezultat postopka medosebne kategorizacije. Za razvrednotenje drugih so tako potrebni motivacijski pogoji, npr. grožnja družbeni identiteti zaradi podobnosti med družbenimi skupinami v resničnem ali domnevnem tekmovanju.

Družbena diskriminacija ni zgolj posledica stereotipov (in podstereotipov), ampak nanjo vplivajo tudi sposobnosti samoregulacije: potreba po pozitivni samopodobi, po t. i. pozitivnem razlikovanju, vodi do družbene diskriminacije. V tem kontekstu je torej funkcionalno obnašanje jeza, usmerjena proti tujemu, namesto proti sebi. Pojem pozitivnega razlikovanja je zaznamovan z dejstvom, da je lastna družbena skupina pozitivno ločena od tuje skupine z namenom povečanja občutka lastne vrednosti. Osebe z nizko samozavestjo so pogosteje diskriminirane, čeprav ni mogoče zaključiti, do katere mere je samozavest človekova stabilna ali situacijsko pogojena značajska lastnost. Iz dejstva, da so osebe z veliko samozavesti v medskupinskih odnosih bolj nagnjene k pravičnosti in da se tisti, z nižjimi vrednotami načeloma zatečejo k družbeni diskriminaciji, vidimo, kako pomembna je poslovna in vodstvena kultura za to, da se izognemo družbeni diskriminaciji. Avtoritarno vodstvo (ali celo vodstvo, ki zlorablja) ali spodbujanje medskupinskega tekmovanja niso prava izbira, kadar želimo izkoreniniti ali se izogniti družbeni diskriminaciji.

Po navedbah Allporta je diskriminacija »vsako obnašanje, ki temelji na razlikah družbene ali naravne vrste in ki niso povezane z individualnimi sposobnostmi ali dosežki in tudi ne z dejanskim obnašanjem posameznika.«¹⁶ Družbena diskriminacija vključuje diskriminacijo osebe glede na njeno povezanost z določeno skupino. Med drugim ji lahko pripišemo tudi enega ali več pojavov t. i. organiziranega sovraštva

---

¹⁶ Allport, G.W. (1954): Narava predsodkov.

(gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit - GMF) Pojem GMF (organizirano sovraštvo) je utemeljil Wilhelm Heitmeyer, raziskovalec konfliktov in nasilja iz Bielefelda, in opisuje sovražen odnos do ljudi zaradi njihovega izvora (družbenega, etničnega, verskega) ali njihovega življenjskega sloga¹⁷. Hkrati je GMF tudi sindrom, saj pravi, da se različne ideologije neenakosti lahko pojavijo istočasno ali v korelaciji, npr. seksizem in antisemitizem ali razvrednotenje invalidov in razvrednotenje brezposelnih.

II.III Primeri stigmatizacije in družbene diskriminacije

Samorazumevanje številnih Nemcev s tujim poreklom je še vedno takšno, da je pravi Nемеc le tisti, ki je nemškega porekla. Doslej se namreč ustavni patriotizem ni uspel uveljaviti do želene mere. To pomeni, da osebe z migracijskim ozadjem v Nemčiji pogosto veljajo za »večne tujce«. V primeru, da migracijsko ozadje dopolnjuje temnejša barva kože ali las oziroma verskimi simboli, kot je naglavna ruta, prihaja do nenehne družbene kategorizacije in razosebljenja migranta. Takšna oseba nima več prav nobene izbire: neizogibno se mora intenzivno soočiti s svojo družbeno kategorijo. To lahko privede do popolnoma drugačnega odnosa do družbene kategorije, lahko pa povzroči tudi pretirano zavračanje ali identifikacijo z družbeno kategorijo. Ni nujno, da je kategorija zgolj »tujec« ali »Turek«, temveč tudi »musliman« ali »muslimanka«. Še več, »tujec«, »Turek« ali »musliman« pogosto pomeni več, kot samo družbeno kategorijo. V številnih primerih predstavlja tudi stigmo. Turški musliman je v tem primeru stigmatiziran kar dvakrat in s tem izpostavljen večkratni diskriminaciji. To se odraža tudi v družbeni diskriminaciji. Migranti in migrantke imajo na splošno – izmerjeno glede na njihovo stopnjo izobrazbe – več težav pri pridobivanju dela in stanovanj. Včasih so odprto diskriminirani celo v njihovem osebem okolju. Odkrito sovražni zadržki – še posebej proti muslimanskim migrantom – predstavljajo tako stalnico v medijih, kot tudi neposrednih izkušnjah. Odkrito diskriminatorna dejanja danes v Nemčiji veljajo za družbeno nesprejemljiva in nezakonita, s čimer večina rasizma in islamofobije ni neposredno vidnega. Prizadeti osebi zato na primer ni jasno, ali je odpoved zaposlitve posledica pripadnosti določeni skupini ali pa je zanjo kriva oseba sama. Ta nenehna negotovost in strah pred zavrnitvijo neposredno

---

¹⁷ Primerjava z Heitmeyer, W. (2012): Organizirano sovraštvo (GMF) v desetletju brez varovala. In: Heitmeyer, W. (Hg.) Nemška stanja. Frankfurt a.M.

vplivata na življenja prizadetih. Pripadniki stigmatiziranih skupin pogosteje podležejo mentalnim boleznim, kot so depresije, v primerjavi s pripadniki nestigmatiziranih skupin. Prestrašene osebe, ki se bojijo zavrnitve zaradi njihove pripadnosti skupini, trpijo tudi za znatnim zmanjšanjem produktivnosti: tako imajo afroameriški študentje, ki se močno identificirajo s svojo stigmo, po dveh letih na univerzi veliko slabši učni uspeh, kot tisti, ki se s stigmo identificirajo zgolj nekoliko. Težnja po samoregulaciji, kar pomeni želja po pozitivnem razlikovanju lastne osebnosti in skupine, vodi do izčrpanja zmožnosti regulacije in posledično zmanjšanja produktivnosti. Ključni način za ponovno osvetlitev poškodovane samopodobe je v nekaterih primerih opažen trend, da se razloge za neuspeh (na nepremičninskem trgu, pri iskanju partnerja, razgovoru za službo) razlaga z družbeno diskriminacijo, saj se na ta način posameznik razbremeni lastne krivde. Izmerjeni čustveni odziv v tem primeru ni občutek krivde, temveč jeza. V enem od naslednjih korakov – ali kot neodvisni korak – obstaja možnost, da se stigmatizacijo obdelata na tak način, da oseba stigmo sprejme, jo pozitivno ovrednoti in stigmatizirane akterje kontrastigmatizira. V tem primeru bi bila rešitev razmišljanje: »Jaz nisem napačen ali slab, ampak ste to vi!« Na ta način bi bila radikalizacija rezultat škodovanja identiteti, ki v namene samoregulacije uporablja metodo kontrastigmatizacije.

II. IV Medskupinski stiki spodbujajo raznolikost in v podjetju vzpostavljajo ravnovesje

Družbena diskriminacija obvezno temelji na delitvi ljudi na skupino »mi« (in-group) in »oni« (outgroup). Zato se intervencije za boljše odnose med različnimi skupinami pogosto osredotočajo natanko na točko kategorizacije. Obstajajo različni modeli za vzpostavljanje medskupinskih stikov, torej stikov med skupinami, med katerimi želimo izboljšati odnos. Pri podjetjih so v tem primeru pomembni sestava izbrane ekipe, medskupinsko stanje (status, moč, velikost skupine), situacijski pogoji (kooperativno vzdušje ali tekmovalno vzdušje), čas za moderirane medskupinske stike, pa tudi interindividualne razlike. V primeru, da je zaradi večjih konfliktov potrebna intervencija na medskupinski ravni, priporočamo uporabo večstopenjskega postopka. Pri prvem koraku si je treba prizadevati za pridobitev bolj osebnega pogleda na drugo osebo ali skupine. Negativne vtise je treba »personalizirati in

individualizirati« (t.i. dekategoriizacija). Skupine ali osebe se postavijo v vlogo posameznika. V primeru, da ostanete na tej stopnji, je sicer mogoče razrešiti posamezne konflikte med zaposlenimi, vendar se to ne bo odrazilo na celotni skupini/ostalih osebah. Manjka torej posplošitev.

Za to je potreben drugi korak: potem ko je premagan strah pred drugače razvrščeno osebo, je treba izrecno odpraviti razlike med skupinama (t. i. vzajemna diferenciacija). To se nanaša na dejstvo, da ima vsak človek zaradi svoje pripadnosti različnim družbenim skupinam tudi različne izkušnje in povzroči zunanje reakcije. Pomembno je zaznati te začetne situacije in vidike. Načeloma naj bi oseba, ki spremlja takšne procese, vedno imela v mislih raznolikost vsakega posameznika in tudi vseh vpletenih – torej upoštevati vse različne družbene kategorije, da bi se izognili poudarjanju razlik med skupinami. Ljudje, ki spodbujajo raznoliko in kompleksno identitetno strukturo, so manj podvrženi razvrednotenju tujih skupin kot tisti, katerih samopodobo kroji zgolj nekaj družbenih kategorij. Na koncu pa v tretjem koraku vzpostavite skupno, združeno skupino, v katero so združeni vsi zaposleni v podjetju ali oddelku. S strani vodstva podjetja je nujno potrebno, da to prepričljivo živi samopodobo sprejemanja in jo naredi stvarno. Če na primer podjetje spodbuja zavestno svetovljansko identiteto, ko je aktivno na globalni ravni, oziroma je v svoji sestavi zelo heterogeno. Bistvo je v vzpostavitvi splošne pozitivne identitete podjetja, v katero so vključeni vsi in na katero je ponosen prav vsak – kot zaposleni v globalnem ali heterogenem podjetju. Seveda mora vodstvo na takšno identiteto neprestano opozarjati, na primer z izjavami o namenu (Mission Statement). Trajno učinkovitost je mogoče doseči samo takrat, ko upoštevamo tudi strukturne vzroke konfliktov med skupinami.

Bibliography

- Allport, Gordon W. (1954): *The Nature of Prejudice*. New York.
- Eckert, Roland (2013): *Radikalisierung – Eine soziologische Perspektive*. In: Bundeszentrale für politische Bildung (2013): *Aus Politik und Zeitgeschichte: Deradikalisierung*. Bonn.
- Hansen, Nina & Sassenberg, Kai (2008): *Reaktionen auf soziale Diskriminierung*. In: Petersen, Lars-Eric & Six, Bernd (Hrsg.) (2008): *Stereotype, Vorurteile und soziale Diskriminierung. Theorien, Befunde und Interventionen*. Weinheim & Basel.
- Heitmeyer, Wilhelm (2011): *Deutsche Zustände: Folge 10*. Frankfurt a.M.
- McCauley, Clark & Moskaleiko, Sophia (2011): *Mechanismen der Radikalisierung von Individuen und Gruppen*. In: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg: *Der Bürger im Staat 4-2011. Radikalisierung und Terrorismus im Westen*. Stuttgart.
- Meloy, J. Reid & Hoffmann, Jens (2013): *International Handbook of Threat Assessment*.
- Neumann, Peter R. (2016): *Der Terror ist unter uns. Dschihadismus und Radikalisierung in Europa*. Berlin.
- Otten, Sabine & Matschke, Christina (2008): *Dekategorisierung, Rekategorisierung und das Modell wechselseitiger Differenzierung*. In: Petersen, Lars-Eric & Six, Bernd (Hrsg.) (2008): *Stereotype, Vorurteile und soziale Diskriminierung. Theorien, Befunde und Interventionen*. Weinheim & Basel.
- Quent, Matthias (2016): *Rassismus, Radikalisierung, Rechtsterrorismus: Wie der NSU entstand und was er über die Gesellschaft verrät*. Weinheim & Basel.
- Saimeh, Nahlah (2017): *Zur Bedeutung der Borderline-Persönlichkeitsorganisation für die Psychodynamik von Fanatisierung und Radikalisierung*. In: Böckler, Nils & Hoffmann, Jens (Hrsg.) (2017): *Radikalisierung und terroristische Gewalt. Perspektiven aus dem Fall- und Bedrohungsmanagement*. Frankfurt.
- Srowig, Fabian & Roth, Viktoria & PISOIU, Daniela & Seewald, Katharina & Zick, Andreas (2018): *Radikalisierung von Individuen: Ein Überblick über mögliche Erklärungsansätze*. In: Leibniz-Institut Hessische Stiftung Friedens- und

Konfliktforschung (HSFK): PRIF REPORT 06/2018 Report Reihe Gesellschaft Extrem. Frankfurt.

- Stürmer, Stefan (2008): Die Kontakthypothese. In: Petersen, Lars-Eric & Six, Bernd (Hrsg.) (2008): Stereotype, Vorurteile und soziale Diskriminierung. Theorien, Befunde und Interventionen. Weinheim & Basel.
- Vinnai, Gerhard (2006): Der Drang zur Gewalt. Zur Sozialpsychologie von Kriegsbereitschaft und Terrorismus. In: Schweppenhäuser, Gerhard (2006): Zeitschrift für kritische Theorie. Springer.
- Zick, Andreas (2017): Extremistische Inszenierungen: Elemente und Pfade von Radikalisierungs- und Deradikalisierungsprozessen. In: Böckler, Nils & Hoffmann, Jens (Hrsg.) (2017): Radikalisierung und terroristische Gewalt. Perspektiven aus dem Fall- und Bedrohungsmanagement. Frankfurt.